

DELİL
NAKİL
TAHKİK
İLMÎ CİDDİYET

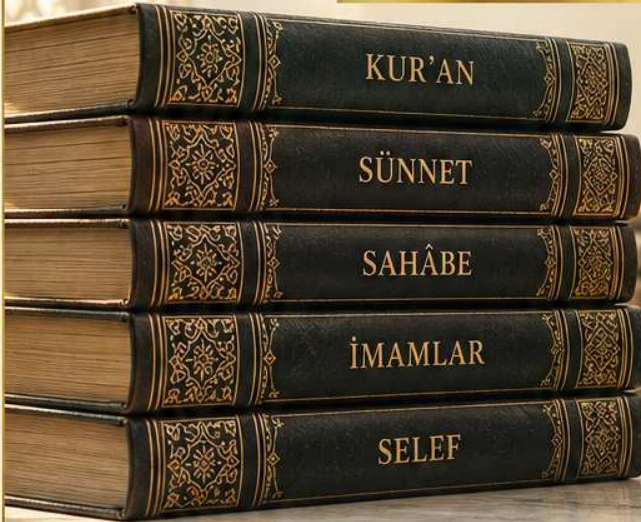
“Şüphesiz bu ilim dindir;
dininizi kimden aldığınıza bakın.”
İBN SİRİN

KUR'AN
SÜNNET
SAHÂBE
SELEF

BİR HOCANIN İLMÎ MENHECİ NASIL TANINIR?

Selefin İlim Usûlü Işığında
10 ÖLÇÜ

İLMÎ RİSÂLE

UBEYDULLAH ARSLAN
İSLAM DAVETÇİSİ

BİR HOCANIN İLMÎ MENHECİ NASIL TANINIR?

Selefin İlim Usûlü Işığında 10 Ölçü

İLMÎ RİSÂLE

1

Akîdesi belli olmayan
kişiden din alırken
ihtiyat

6

“Hocamız söyledi”
şer’î delil değildir

2

Sahâbenin anlayışı
nerede?

7

Sürekli kendi görüşünü
anlatan hoca

3

Müçtehid imamlar
nerede?

8

“Bu sözü kimden
aldın?”

4

“Sizden önce bunu
kim söyledi?”

9

Her farklı görüş
sahibi sapmış değildir

5

Kaynak sorusuna
kızmak ilmî cevap
değildir

10

Peki böyle bir hocadan
din alınır mı?

İLİMDE ÖLÇÜ, DELİLDİR.

BİR HOCA DÜŞÜNÜN...

BU PROFİL SİZE TANIDIK GELİYOR MU?

- 1 Akîdesinin hangi esaslara dayandığını açıkça ortaya koymuyor.
- 2 Dinî meseleleri anlatırken görüşlerine sahâbeden nakiller ve deliller getirmiyor.
- 3 Müçtehid imamların sözlerini aktarmıyor; ortaya koyduğu görüşlere onların metinlerini ve ilmî açıklamalarını dayanak göstermiyor.
- 4 Buna karşılık kendi görüş ve yorumlarını anlatıyor.
- 5 Kendisine edele şu soru sorulduğunda:

“Hocam, bu söylediğinizi sizden önce hangi âlimler söylemiştir? Aynı görüşü savunan üç muteber âlimi ve onların eserlerini söyler misiniz? Biz de gidip kaynaklarından okuyalım.”

bunu tabî bir ilmî soru olarak karşılamak yerine kızıyor veya rahatsız oluyor.

ÖNEMLİ NOT

Burada herhangi bir şahsı hedef almıyor, kimsenin niyetini sorgulamıyor ve muayyen bir kişi hakkında hüküm vermiyoruz.

Konuştuğumuz şey yalnızca bu vasıflara sahip bir hocanın ilmî kimliği ve ilim alma metodudur.

SORUMUZ ŞUDUR:

Kur'an, sahih sünnet, sahâbe ve Selef-i Sâlihîn'in ilim usûlü açısından böyle bir öğretim yöntemi nasıl değerlendirilmelidir?

Bir kimsenin toplum tarafından “hoca” diye tanınması, onun din adına söylediği her sözün güvenilir kabul edilmesi için yeterli midir?

Yoksa kendisinden delil, eser, nakil ve ilmî selef göstermesi mi beklenir?

İŞTE BU RİSÂLEDE BU SORUYU,
SELEFİN İLİM USÛLÜ İŞİĞINDA 10 ÖLÇÜYLE ELE ALACAĞIZ.

UBEYDULLAH ARSLAN

İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

1
ÖLÇÜHOCANIN AKÎDE VE MENHECİ
BİLİNMEKİDİR

DİNİN DOĞRU ANLAŞILMASI İÇİN BU TEMEL ÖLÇÜYÜ GÖZET.

İnsanlara din öğreten bir hocanın akîdesi ve menheci açık ve anlaşılır olmalıdır. Burada kastedilen, kişinin kendisine belirli bir isim vermesi değil; Kur'an ve sahih sünneti Selef-i Sâlihîn'in anlayışı üzere esas alıp almadığının bilinmesidir.

Tevhid ve şirk, iman ve küfür, Allah'ın isim ve sıfatları, kader, sahâbe, sünnet ve bid'at gibi temel meselelerde hangi itikadî esaslara bağlı olduğu ve hangi usûlle hareket ettiği anlaşılabilir.

Selefi çizgide ölçü, kişinin kendisi hakkında ne söylediğinden ibaret değildir. Onun akîdesinde, menhecinde, kullandığı şer'î kavramlarda, delil getirme yönteminde ve yanlış gördüğü görüşlere verdiği reddiyelerde Kur'an'a, sahih sünnete ve Selefin eserlerine bağlılığına bakılır.

Bir hocanın tevhid, şirk, sünnet, bid'at, iman, küfür, ittibâ ve taklid gibi temel kavramları nasıl tarif ettiği önemlidir. Çünkü dinî kavramların hangi delillere ve hangi ilmî usûle göre kullanıldığı, hocanın meseleleri hangi menhecle değerlendirdiğini gösterir.

Aynı şekilde reddiye usûlü de menhecin göstergelerindendir. Bir görüşü reddederken şahsî kanaatini mi ölçü hâline getiriyor; yoksa Kur'an, sahih sünnet, sahâbe ve Selef-i Sâlihîn'in sözleriyle mi delillendiriyor? Muhalif olduğu görüşü doğru nakledip delille mi cevaplandırıyor? Bunlar hocanın ilmî yöntemini anlamada dikkate alınır.

ÂYET

“Eğer bilmiyorsanız
ilim ehline sorun.”

Nahl, 16/43

HADİS

“Âlimler peygamberlerin
vârisleridir.”

Ebû Dâvûd, 3641; Tirmizî, 2682
Elbânî: Sahih

İBN SİRİN'İN SÖZÜ

“Şüphesiz bu ilim dindir;
dininizi kimden
aldığınıza bakın.”

Kaynak: İmam Müslim, Sahih,
Mukaddime, isnadın dinden
oluşu bâbı.

BU ÖLÇÜNÜN ÖZÜ

HOCANIN SADECE NE SÖYLEDİĞİNE DEĞİL;
AKÎDESİNE, MENHECİNE, KULLANDIĞI KAVRAMLARA,
DELİL GETİRME YÖNTEMİNE VE REDDİYE USÛLÜNE BAK.

UBEYDULLAH ARSLAN

İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

2
ÖLÇÜSAHÂBENİN ANLAYIŞI
NEREDE?

Kur'an ve sünneti insanlara anlatan bir hocanın, meseleleri açıklarken sahâbenin anlayışına, tefsirine ve uygulamasına müracaat etmesi ilmî menhecin önemli ölçülerindendir. Çünkü sahâbe vahyin nüzûlüne şahit olmuş, Resûlullah ﷺ ile yaşamış, onun sözlerini doğrudan işitmiş ve dinin nasıl yaşandığını bizzat görmüştür.

Bu sebeple Selefi ilim usûlünde yalnız “Âyet ne diyor?” ve “Hadis ne diyor?” soruları sorulmaz; aynı zamanda “Sahâbe bu nassı nasıl anladı ve nasıl uyguladı?” sorusu da araştırılır. Özellikle akîde, tevhid, sünnet, bid'at ve ibadet meselelerinde sonraki yorumların ilk nesillerde bir karşılığının bulunup bulunmadığı önemlidir.

Bir hoca sürekli kendi yorum ve değerlendirmelerini anlatıyor fakat sahâbenin sözlerini, anlayışını ve uygulamalarını ilmî istidlâlinde göstermiyorsa, talebenin bunu sorgulaması tabiidir. Çünkü mesele yalnız çok sayıda kaynak zikretmek değil; dinin ilk muhataplarının nassları nasıl anladığını dikkate almaktır. Sahâbenin açıklamaları, nassların doğru anlaşılmasında en güvenilir kılavuzdur.

Bu nedenle talebenin edele, “Hocam, bu âyet veya hadis hakkında sahâbeden bize ulaşan bir açıklama yahut uygulama var mıdır? Onlar bu meseleyi nasıl anlamışlardır?” diye sorması ilmî tahkikin gereğidir. Sahâbenin ittifakıyla sabit olan hususlara muhalif yorum ve uygulamalar, dinî ölçü olamaz.

ÂYET

“Kim kendisine doğru yol belli olduktan sonra Resûl'e karşı gelir ve müminlerin yolundan başkasına uyarsa, onu yöneldiği yolda bırakır ve cehenneme sokarız.”
Nisâ, 4/115

HADİS

“İnsanların en hayırlıları benim neslimdir; sonra onların ardından gelenler, sonra onların ardından gelenlerdir.”
Buhârî, 2652; Müslim, 2533

ABDULLAH B. MES'ÛD'UN SÖZÜ

“Sizden biriniz bir yol izleyecekse, ölmüş olanların yolunu izlesin. Çünkü yaşayanın fitneye düşmeyeceğinden emin olunamaz. Onlar Muhammed'in ashâbıdır. Onların kalpleri en hayırlı kalplerdir, amelleri en hayırlı amellerdir, bu ümmetin en iyi neslidir...”
Kaynak: İbn Abdilberr, Câmi' Beyâni'l-İlm ve Fadlih, sahâbenin ilim ve hidayetdeki konumuna dair rivayetler.

BU ÖLÇÜNÜN ÖZÜ

NASSI OKU, SAHÂBENİN NASIL ANLADIĞINA BAK,
SELEFİN ESERLERİNİ ARAŞTIR, SONRA SONRAKİ YORUMLARI DEĞERLENDİR.

UBEYDULLAH ARSLAN

İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

3
ÖLÇÜMÜÇTEHİD İMAMLAR
NEREDE?

İslâm'ın ilmî mirası bugün başlamamıştır. Sahâbeden sonra tâbiîn, tebeu't-tâbiîn ve büyük müçtehid imamlar Kur'an ve sünnetin anlaşılması, hükümlerden istidlâl edilmesi ve dinî meselelerin açıklanması konusunda büyük bir ilmî miras bırakmışlardır. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî, Ahmed ve diğer imamların her sözü vahiy değildir ve hiçbir imam masum kabul edilmez. Bununla beraber asırlardır konuşulan temel bir mesele hakkında görüş ortaya koyarken önceki imamların ne söylediğini araştırmak ilmî ciddiyetin gereğidir.

Buradaki mesele, bir hocanın müçtehid imamların sözlerini yanlış aktarması değildir. Mesele; onları hiç aktarmaması, ortaya koyduğu görüşlerde onların metinlerine, istidlâllerine ve ilmî açıklamalarına hiçbir zaman müracaat etmemesi ve buna rağmen kendi yorumunu dinî bir ölçü gibi sunmasıdır.

Selefi ilim anlayışı şahıs taklidini kabul etmediği gibi, ümmetin büyük ilmî birikimini yok sayarak kişinin kendi görüşünü merkeze almasını da ilmî yöntem kabul etmez. İmamların görüşleri delilin yerine geçirilmez; fakat onların nassları nasıl anladıkları, hangi delillerle istidlâl ettikleri ve meseleleri hangi usûlle ele aldıkları araştırılır. Son hüküm ise Kitap ve sahih sünnetin deliline göre değerlendirilir.

Bu sebeple talebenin edepi: “Hocam, bu mesele hakkında Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî, Ahmed veya diğer muteber imamlardan nakledilmiş bir görüş var mıdır? Bu söylediğiniz görüşü sizden önce hangi âlimler söylemiştir ve hangi eserlerinde zikretmişlerdir?” diye sorması son derece tabii bir ilmî tahkiktir. Amaç hocayı susturmak değil; söylenen görüşün ilmî geçmişini ve dayanağını öğrenmektir.

ÂYET

“Bir şey hakkında anlaşmazlığa düşerseniz, onu Allah’a ve Resûl’e götürün.”

Nisâ, 4/59

HADİS

“Kim ilim talebi için bir yola girerse Allah ona cennete giden yolu kolaylaştırır.”

Müslim, 2699

İMAM MÂLİK’İN SÖZÜ

“Ben ancak bir insanım; hata da ederim, isabet de ederim. Benim görüşüme bakın; Kitap ve sünnete uygun olanı alın, Kitap ve sünnete uygun olmayanı terk edin.”

Kaynak: İbn Abdilberr, Câmi' Beyâni'l-İlm ve Fadlih, 2/32.

BU ÖLÇÜNÜN ÖZÜ

**İMAMLARI DELİLİN YERİNE KOYMA; FAKAT İLMÎ MİRASLARINI DA YOK SAYMA.
BİR GÖRÜŞ DUYDUĞUNDA DELİLİNİ, SELEFTEKİ KARŞILIĞINI VE
ÖNCEKİ İMAMLARIN O MESELEDE NE DEDİĞİNİ ARAŞTIR.**

UBEYDÜLLAH ARSLAN

İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

4
ÖLÇÜ“SİZDEN ÖNCE
BUNU KİM SÖYLEDİ?”

Özellikle akîde, ibadet, sünnet ve bid‘at gibi dinin temel meselelerinde bir görüş ortaya konulduğunda, o görüşün ilmî geçmişini araştırmak gerekir. Bir hocaya “Bu söylediğinizi sizden önce hangi âlim söylemiştir?” diye sormak, hocaya meydan okumak veya onu küçümsemek değildir. Bu soru, söylenen görüşün Kur’an, sünnet ve Selefin ilmî mirası içerisindeki yerini araştıran bir tahkik sorusudur.

İslâm ümmetinin ilim tarihi kesintisiz bir mirastır. Sahâbe, tâbiîn, tebeu’t-tâbiîn ve onlardan sonra gelen imamlar dinin temel meselelerini konuşmuş, eserler vermiş ve kendilerinden sonraki nesillere büyük bir ilmî birikim bırakmışlardır. Bu sebeple asırlardır bilinen bir mesele hakkında farklı veya yeni bir yorum ortaya konulduğunda “Bunun Selefteki karşılığı nedir? Önceki âlimlerden kim böyle söylemiştir?” sorusu önem kazanır.

Burada amaç, her meselede mutlaka üç âlim bulmayı şer‘î bir şart hâline getirmek değildir. Asıl hüccet âlimlerin sayısı değil, delildir. Ancak bir görüş Selefin, Ehl-i Sünnet’in veya İslâm’ın görüşü olarak sunuluyorsa, bunun önceki ilmî mirastaki dayanağının gösterilmesini istemek son derece tabiidir. Bu nedenle talebe edeple şöyle sorabilir: “Hocam, sizi reddetmek için değil öğrenmek için soruyorum: Bu görüşün Kur’an ve sahih sünnetten delilini, sahâbedeki karşılığını ve sizden önce aynı şeyi söylemiş muteber âlimlerin eserlerini gösterir misiniz? Biz de gidip asıl kaynaklarından okuyalım.”

İlim ehli açısından böyle bir soru tehdit olarak görülmemelidir. Delil mevcutsa ortaya konulur, Seleften nakil varsa gösterilir, mesele muteber bir içtihad alanıysa bu belirtilir. Çünkü ilmî bir iddianın değeri, onu söyleyen kişinin makamından değil, dayandığı delil ve ilmî esastan gelir.

ÂYET

“Eğer doğru söyleyenler iseniz delilinizi getirin.”

Bakara, 2/111

HADİS

“Kim bizim bu işimizde ondan olmayan bir şeyi ortaya çıkarırsa o reddedilmiştir.”

Buhârî, 2697; Müslim, 1718

ABDULLAH B. MES‘ÛD’UN SÖZÜ

“Kim bir yol tutacaksa, ölmüş olanların yolunu tutsun. Çünkü yaşayanın fitneye düşmeyeceğinden emin olunamaz. Onlar Muhammed’in ashâbidir...”

Kaynak: İbn Abdilberr, Câmi‘ Beyânî’l-İlm ve Fadlih, sahâbenin ilim ve hidayetdeki konumuna dair rivayetler.

BU ÖLÇÜNÜN ÖZÜ

“SİZDEN ÖNCE BUNU KİM SÖYLEDİ?” SORUSU EDEPSİZLİK DEĞİL,
İLMÎ TAHKİKTİR. ŞAHISLARI DEĞİL DELİLİ ESAS AL; GÖRÜŞÜN KUR’AN,
SÜNNET, SAHÂBE VE SELEFTEKİ KARŞILIĞINI ARAŞTIR.

UBEYDULLAH ARSLAN

İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

5
ÖLÇÜKAYNAK SORUSUNA KIZMAK
İLMÎ CEVAP DEĞİLDİR

Bir talebe hocasına edeple “Hocam, bu söylediğiniz görüşün delilini ve kaynağını gösterebilir misiniz?” diye sorduğunda, bu soru hocaya karşı saygısızlık değildir. Din adına ortaya konulaan bir sözün Kur’an’dan, sahih sünnetten, sahâbenin anlayışından veya muteber âlimlerin eserlerinden dayanağını öğrenmek, ilmî tahkikin tabîi bir gereğidir. Çünkü din, deliller üzerine kuruludur ve mümin, inandığı ve uyguladığı şeyin kaynağını bilmek ister.

Bir görüşün kaynağı varsa gösterilir; mesele muteber bir içtihad alanıysa bunun içtihad olduğu belirtilir; kişinin kendi değerlendirmesiye “Bu benim kanaatimdir” denilir. Hatta ilim ehli gerektiğinde “Bilmiyorum” veya “Bu meseleyi araştırmam gerekir” diyebilmelidir. Çünkü ilimde emanet, insanın bilmediğini bildiğini iddia etmemesini de gerektirir. Selef âlimleri, bilmedikleri bir mesele sorulduğunda araştırmadan hüküm vermeyi büyük bir tehlike olarak görmüşlerdir.

Buna karşılık kaynak sorusuna öfkelenmek, soruyu soranı küçümsemek veya “Sen kimsin ki bunu soruyorsun?” şeklinde karşılık vermek, ortaya konulan görüş için ilmî bir delil teşkil etmez. Öfke hüccet değildir; makam delil değildir; şöhrat de bir görüşü kendiliğinden sahih hâle getirmez. Bir görüşün doğruluğu, onu söyleyen kişinin kim olduğuna değil, Allah’ın Kitabı’na, Resûlullah’ın sünnetine ve Selef-i Sâlihîn’in anlayışına uygunluğuna bağlıdır.

Talebenin vazifesi hocasını sürekli imtihan etmek veya tartışmaya çekmek değildir. Ancak talebe, dinini hangi delile dayanarak öğrendiğini bilmek isteme hakkına sahiptir. Edeple sorulan kaynak sorusuna yine ilim ve edeple cevap verilmesi, hem hocanın hem talebenin ilmî ciddiyetini korur. İlim ehli, soru soran talebeyi düşman değil; hakkı öğrenmek isteyen bir kardeş olarak görür.

ÂYET

“Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp; bunların hepsi ondan sorumludur.”

İsrâ, 17/36

HADİS

“Kim bilmediğim bir şeyi bana isnat ederse cehennemdeki yerine hazırlansın.”

Buhârî, 109.

İMAM MÂLİK’İN İLMÎ TAVRI

İmam Mâlik’e birçok mesele sorulduğu, bunların bir kısmına cevap verdiği, bir kısmında ise açıkça “Bilmiyorum” dediği nakledilmiştir. Selef âlimleri bunu ilmin eksikliği değil, ilmî emanet ve vera’ın göstergesi olarak görmüşlerdir. İmam Mâlik şöyle derdi: “Ben, bilmediğim bir şeyde konuşmaktan hoşlanmam.”

Kaynak: İbn Abdilberr, Câmi’ Beyânî’l-İlm ve Fadlih, “Âlimin bilmediği hususta ‘bilmiyorum’ demesi” bahsi.

BU ÖLÇÜNÜN ÖZÜ

KAYNAK SORUSUNA VERİLEN ÖFKE, KAYNAĞIN YERİNİ TUTMAZ.
İLM EHLİ DELİLİ GÖSTERİR; BİLMİYORSA “BİLMİYORUM” DEMEKTE ÇEKİNMEZ.

UBEYDULLAH ARSLAN

İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

6
ÖLÇÜ“HOCAMIZ SÖYLEDİ”
ŞER‘İ DELİL DEĞİLDİR

Âlimlere hürmet etmek, onların ilimlerinden faydalanmak ve haklarını korumak dinimizin öğrettiği edeptendir. Ancak hiçbir hocanın sözü, sırf o söylediği için şer‘î delil hâline gelmez. Bir kimsenin çok tanınması, güzel konuşması, çok sayıda talebesinin bulunması veya uzun yıllar ders vermesi, onun her görüşünü doğru ve bağlayıcı kılmaz. Dinî meselelerde asıl ölçü, sözün Kur‘an’a, sahih sünnete ve Selef-i Sâlihîn’in anlayışına uygunluğudur.

Selefi ilim usûlü âlimi küçümsemeyi değil, âlim ile hücceti birbirinden ayırmayı öğretir. Âlim delili açıklar, nassları şerh eder, meseleler arasında tercih yapar ve talebeye yol gösterir; fakat kendisi vahyin yerine geçmez. Bu sebeple “Hocamız böyle söyledi” sözü, bir görüşün doğruluğunu ispatlamak için tek başına yeterli değildir. Sorulması gereken, “Hocamız bunu hangi delile dayanarak söyledi?” sorusudur.

Büyük imamların tavrı da bu esasa dayanır. Onlar insanları kendi şahıslarına bağlamamış, görüşlerinin Kitap ve sünnete arz edilmesini istemişlerdir. Bir hocayı sevmek ve ona güvenmek başka; onun sözünü araştırılmaz, sorgulanamaz ve delile arz edilemez bir ölçü hâline getirmek başkadır. Talebe hocasından istifade eder; fakat hakkı şahıslarla ölçmez. Aksine şahısların sözlerini hakka ve delile göre değerlendirir.

Bu sebeple bir görüş hakkında ihtilaf çıktığında “Benim hocam söyledi”, “Bizim şeyhimiz böyle öğretti” veya “Fılan büyük âlim böyle dedi” demek tartışmayı sona erdirmez. Âlimin sözü kıymetlidir; fakat onun hangi âyete, hangi sahih hadise, hangi sahâbe anlayışına ve hangi ilmî usûle dayandığı araştırılır. Böylece âlime hürmet korunurken şahıs taassubundan da uzak durulur.

ÂYET

“Bir şey hakkında anlaşmazlığa düşerseniz, onu Allah’a ve Resûl’e götürün.”

Nisâ, 4/59

HADİS

“Size iki şey bırakıyorum; onlara sımsıkı sarıldığınız sürece asla sapmazsınız: Allah’ın Kitabı ve Peygamberinin sünneti.”

Mâlik, el-Muvatta, Kader, 3 — mana itibarıyla meşhur rivayet.

İMAM ŞÂFÎ’NİN SÖZÜ

“Resûlullah’ın ﷺ sünneti açıkça ortaya çıktıktan sonra, hiç kimsenin onu herhangi bir kimsenin sözü sebebiyle terk etmesi helâl değildir.”

Kaynak: İbn Kayyim, İ‘lâmü’l-Muvakkîin, İmam Şâfi’den naklen.

BU ÖLÇÜNÜN ÖZÜ

HOCAYA HÜRMET ET; FAKAT HOCAYI DELİLİN YERİNE KOYMA.

“HOCAMIZ SÖYLEDİ” DEMEKLE YETİNME; “DELİLİ NEDİR?” DİYE ARAŞTIR.

HAK, ŞAHISLARLA DEĞİL; ŞAHISLAR HAK VE DELİLLE ÖLÇÜLÜR.

UBEYDULLAH ARSLAN

İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

7
ÖLÇÜSÜREKLİ KENDİ GÖRÜŞÜNÜ
ANLATAN HOCA

Bir hocanın bir mesele hakkında değerlendirme yapması veya ilmî kanaat belirtmesi tek başına problem değildir. Âlimler delilleri inceler, meseleleri karşılaştırır ve ulaştıkları sonuçları açıklarlar. Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus şudur: Kişi sürekli kendi görüş ve yorumlarını anlatıyor; buna karşılık sahâbenin, Selefin ve önceki muteber âlimlerin o meseledeki sözlerini ve ilmî dayanaklarını göstermiyorsa, talebenin bu yöntemi sorgulaması gerekir.

Çünkü din, herhangi bir hocanın şahsî düşüncesiyle başlamaz. Bir mesele anlatılırken “Ben böyle düşünüyorum” denilmesiyle “İslâm’ın hükmü budur”, “Sünnetin gereği budur” veya “Selefin anlayışı budur” denilmesi aynı şey değildir. İkinci tür ifadeler çok daha büyük bir ilmî iddiadır. Böyle bir iddia ortaya konulduğunda bunun Kur’an’dan ve sahih sünnetten delili, sahâbedeki karşılığı ve Selefin ilmî mirasındaki dayanağı gösterilmelidir.

Özellikle akîde, tevhid, sünnet, bid‘at ve menhec meselelerinde kişinin kendi yorumunu dinin kendisi gibi sunması ciddi bir usûl problemidir. Talebe hocasının şahsî değerlendirmesiyle nakledilmiş şer‘î hükmü birbirinden ayırmayı öğrenmelidir. Hoca kendi kanaatini açıklıyorsa bunu açıkça belirtmeli; bir görüşü Ehl-i Sünnet’e veya Selefte nispet ediyorsa bunun ilmî kaynağını göstermelidir.

Bu sebeple talebenin edepi “Hocam, bu söylediğiniz sizin değerlendirmeniz midir, yoksa Seleften nakledilmiş bir görüş müdür? Eğer Seleften ise hangi âlimlerden ve hangi eserlerden nakledilmiştir?” diye sorması ilmî tahkikin gereğidir. Böyle bir soru hocayı küçültmez; aksine kişisel yorum ile nakledilmiş ilmî birbirinden ayırmaya yardımcı olur.

ÂYET

“Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme.”

İsrâ, 17/36

HADİS

“Kim bizim bu işimizde ondan olmayan bir şeyi ortaya çıkarırsa o reddedilmiştir.”

Buhârî, 2697; Müslim, 1718

ABDULLAH B. MÜBÂREK’İN SÖZÜ

“İsnad dindendir. İsnad olmasaydı dileyen dilediğini söylerdi.”

Kaynak: İmam Müslim, Sahîh, Mukaddime, isnadın dinden oluşuna dair bölüm.

BU ÖLÇÜNÜN ÖZÜ

KİŞİSEL YORUM İLE NAKLEDİLMİŞ DİNÎ HÜKMÜ BİRBİRİNE KARIŞTIRMA.
“BEN BÖYLE DÜŞÜNÜYORUM” İLE “SELEFİN ANLAYIŞI BUDUR” AYNI ŞEY DEĞİLDİR.
SELEFE NİSPET EDİLEN GÖRÜŞÜN DELİLİNİ, NAKLİNİ VE KAYNAĞINI ARAŞTIR.

UBEYDULLAH ARSLAN

İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

8

ÖLÇÜ

“BU SÖZÜ
KİMDEN ALDIN?”

Selefin ilim anlayışında ilmin kaynağı ve kimden alındığı son derece önemlidir. Çünkü din, şahsî kanaatlerin serbestçe üretildiği bir alan değildir. Bir kimse Allah adına helâl-haramdan, akîdeden, sünnetten, bid’atten veya dinin herhangi bir hükmünden söz ediyorsa, söylediği sözün hangi delile, hangi nakle ve hangi ilmî esasa dayandığı sorulabilir. Bu sebeple Selef, yalnız söylenen sözün güzelliğine değil, o sözün kimden ve hangi yolla alındığına da dikkat etmiştir.

İsnad hassasiyeti bunun en açık göstergelerindendir. İlim ehli, din adına duyduğu her sözü kaynağını araştırmadan kabul etmemiştir. Bir hocanın sözü etkileyici olabilir, anlatımı güçlü olabilir ve söylediği şey ilk bakışta insana doğru görünebilir. Fakat bunların hiçbiri tek başına “Bu, Allah’ın dinidir” demek için yeterli değildir. Talebe, özellikle temel dinî meselelerde “Bu bilgiyi nereden aldınız? Delili nedir? Sizden önce hangi âlimler böyle açıklamıştır?” diye sorabilmelidir.

Bu soru, hocanın her cümlesine isnad istemek veya onu sürekli imtihan etmek anlamına gelmez. Fakat din adına önemli bir hüküm ortaya konulduğunda, özellikle bu hüküm Selefe, Ehl-i Sünnet’e veya İslâm’a nispet edildiğinde, kaynağının sorulması ilmî bir haktır. Hoca naklediyorsa naklin kaynağını; içtihad ediyorsa delilini; kendi değerlendirmesini söylüyorsa bunun şahsî değerlendirmesi olduğunu açıklamalıdır. Böylece nakil ile yorum, nass ile kanaat, dinin hükmü ile kişinin değerlendirmesi birbirine karıştırılmaz.

İbn Sîrîn’in sözü bu usûlü son derece açık biçimde ortaya koyar: “Şüphesiz bu ilim dindir; dininizi kimden aldığınıza bakın.” Abdullah b. Mübarek de aynı esasın başka bir yönünü “İsnad dindendir. İsnad olmasaydı dileyen dilediğini söylerdi.” sözüyle ifade etmiştir. Dolayısıyla “Bu sözü kimden aldın?” sorusu ilmî geleneğe yabancı bir soru değil; bilakis dinin naklinde tahkik ve emanet anlayışının bir parçasıdır.

ÂYET

“Ey iman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın.”

Hucurât, 49/6

HADİS

“Kişiye, işittiği her şeyi anlatması yalan olarak yeter.”

Müslim, Mukaddime, 5

İBN SÎRİN’İN SÖZÜ

“Şüphesiz bu ilim dindir; dininizi kimden aldığınıza bakın.”

Kaynak: İmam Müslim, Sahîh, Mukaddime, isnadın dinden oluşu ve rivayetin güvenilir kimselerden alınmasına dair bölüm.

BU ÖLÇÜNÜN ÖZÜ

“BU SÖZÜ KİMDEN ALDIN?” SORUSU EDEPSİZLİK DEĞİL, İLMÎ TAHKİKTİR. DİN ADINA DUYDUĞUN HER SÖZDE DELİLİ, NAKLİ VE KAYNAĞI ARAŞTIR; ŞAHSÎ YORUMLA NAKLEDİLMİŞ İLMÎ BİRBİRİNDEN AYIR.

UBEYDULLAH ARSLAN

İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

9
ÖLÇÜHER FARKLI GÖRÜŞ SAHİBİ
SAPMIŞ DEĞİLDİR

Selefi ilim usûlü yalnızca yanlış reddetmeyi değil, ihtilafın mahiyetini doğru belirlemeyi ve hüküm verirken adaletili olmayı da gerektirir. Sahâbe, tâbiîn ve büyük müçtehid imamlar birçok fer'î meselede ihtilaf etmişlerdir. Bu sebeple bir hocanın veya âlimin bizim tercih ettiğimiz görüşten farklı bir kanaate sahip olması, tek başına onun bid'at ehli, sapmış veya menheci bozuk olduğu anlamına gelmez.

Önce ihtilaf edilen meselenin türüne bakılır: Mesele akîdenin temel esaslarından mı, hakkında açık nass bulunan bir konu mu, Selefî üzerinde icmâ ettiği bir mesele mi, yoksa delillerin anlaşılması ve tercihinde âlimlerin ihtilaf ettiği içtihadî bir alan mı? Bu ayrım yapılmadan herkese aynı hükmü vermek ilmî değildir. Açık nassa veya sabit bir icmâa muhalefet ile muteber içtihadî ihtilaf aynı kefeye konulamaz.

Aynı şekilde reddiye yapılırken de muhalifin sözü olduğu gibi nakledilmeli, söylemediği bir söz ona nispet edilmemeli ve görüşünün gerektirmediği sonuçlar onun üzerine yüklenmemelidir. Bir görüş yanlış bulunabilir ve delille reddedilebilir; fakat bundan hareketle sahibinin niyetine, imanına veya bütün ilmî şahsiyetine dair delilsiz hükümler verilmez. Selefi reddiyyenin gayesi şahşı mağlup etmek değil, hakkı açıklamak ve hatayı delille ortaya koymaktır.

Bu sebeple talebe, ihtilaf gördüğünde hemen taraf tutmak yerine şu soruları sormalıdır: Bu meselede açık bir âyet veya sahih hadis var mı? Sahâbenin anlayışı nedir? Selefî icmâi mevcut mu? Müçtehid imamlar ihtilaf etmiş mi? Bu görüş muteber bir içtihadı dayanıyor mu? Bu sorular cevaplandırılmadan ağır hükümler vermek, ilmî tahkikten uzaklaştırır.

ÂYET

“Bir topluluğa olan kininiz sizi adaletsizliğe sevk etmesin. Adaletli olun; bu, takvaya daha yakındır.”

Mâide, 5/8

HADİS

“Hâkim hüküm verirken içtihad eder ve isabet ederse iki ecir; içtihad eder ve hata ederse bir ecir vardır.”

Buhârî, 7352; Müslim, 1716

İBN TEYMİYYE'NİN İLMÎ ÖLÇÜSÜ

İbn Teymiyye, müçtehid imamların Resûlullah'ın ﷺ sünnetine kasten muhalefet etmeyeceklerini; sahih bir hadise aykırı görünen görüşlerinin arkasında, hadisin kendilerine ulaşmaması, onu farklı anlamaları veya başka bir delili daha güçlü görmeleri gibi ilmî mazeretlerin bulunabileceğini açıklamıştır.

Kaynak: İbn Teymiyye, Ref'u'l-Melâm 'ani'l-Eimmeti'l-A'lâm.

BU ÖLÇÜNÜN ÖZÜ

HER İHTİLAFA SAPIKLIK SAYMA. ÖNCE MESELENİN TÜRÜNÜ BELİRLE;
NASSI, SAHÂBENİN ANLAYIŞINI, İCMÂİ VE MUTEBER İHTİLAFA ARAŞTIR.
HATAYI DELİLLE REDDET; FAKAT HÜKÜM VERİRKEN ADALETİ TERK ETME.

UBEYDULLAH ARSLAN

İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

10
ÖLÇÜPEKİ BÖYLE BİR HOCADAN
DİN ALINIR MI?

Bir hocanın tek bir hatası, eksikliği veya bir meseledeki yanlış tercihi sebebiyle onun bütün ilmi şahsiyetini geçersiz saymak doğru değildir. Âlim hata edebilir, bir delili gözden kaçırabilir veya muteber bir içtihad alanında farklı bir görüşü tercih edebilir. Fakat burada değerlendirdiğimiz şey tek bir hata değil, sürekli tekrar eden bir ilim alma ve öğretme yöntemidir. Bir hocanın akîdesi ve menheci açık değilse; dinî meseleleri anlatırken sahâbenin anlayışına müracaat etmiyorsa; müçtehid imamların ilmi mirasına dayanak göstermiyorsa; çoğunlukla kendi görüşlerini öne çıkarıyor ve bunları hangi delil ve nakle dayandığını açıklamıyorsa, talebenin ilim alırken ciddi biçimde ihtiyatlı davranması gerekir.

Özellikle kendisine edeple “Hocam, bu görüşün delili nedir? Sahâbeden bu konuda ne nakledilmiştir? Sizden önce hangi muteber âlimler böyle söylemiştir? Hangi eserlerinde geçmektedir?” diye sorulduğunda buna ilmi cevap vermek yerine öfkelenmesi veya rahatsız olması, meseleyi daha önemli hâle getirir. Çünkü ilim ehlinin değeri sorulamaz oluşunda değil; söylediği sözü delile götürebilmesinde, naklin kaynağını gösterebilmesinde ve gerektiğinde ‘Bilmiyorum’ diyebilmesinde görülür.

Bununla beraber bu vasıflardan hareketle bir kimsenin niyeti okunmaz; şahıs hakkında gelişigüzel tekfir, tebdî‘ veya ağır hükümler verilmez. Buradaki mesele muayyen şahıs hakkında hüküm vermek değil, talebenin dinini kimden öğreneceğini belirlerken kullanacağı ilmi ölçüdür. Selefî “Bu ilim dindir; dininizi kimden aldığınıza bakın” sözü tam da bu sorumluluğa işaret eder. Talebe hocanın şöhretine, hitabetine veya takipçi sayısına değil; akîdesine, menhecine, deliline, nakline, ilmi kaynaklarına ve sünnete bağlılığına bakar.

Sonuçta sorulması gereken temel soru şudur: “Ben bu hocadan Kur’an’ı, sahih sünneti ve Selef-i Sâlihîn’in ilmi mirasını mı öğreniyorum; yoksa ağırlıklı olarak bir kişinin kendi düşünce ve yorumlarını mı dinliyorum?” Bu ayırım yapıldığında ne âlimlere karşı hürmetsizliğe düşülür ne de şahıslar dinin ölçüsü hâline getirilir. Âlime hakkı verilir; fakat hak, delil ve vahiy daima şahısların üzerinde tutulur.

ÂYET

“Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve doğrularla beraber olun.”

Tevbe, 9/119

HADİS

“Kişi dostunun dini üzeredir. Öyleyse sizden biri kiminle dostluk ettiğine dikkat etsin.”

Ebû Dâvûd, 4833; Tirmizî, 2378 — Elbânî: Hasen

İBN SİRÎN’İN SÖZÜ

“Şüphesiz bu ilim dindir; dininizi kimden aldığınıza bakın.”

Kaynak: İmam Müslim, Sahih, Mukaddime, isnadın dinden oluşu ve rivayetin güvenilir kimselerden alınmasına dair bölüm.

BU ÖLÇÜNÜN ÖZÜ

HOCANIN ŞÖHRETİNE DEĞİL; AKÎDESİNE, MENHECİNE, DELİLİNE,
NAKLİNE VE İLMÎ KAYNAĞINA BAK.

ŞAHSI DİNİN ÖLÇÜSÜ YAPMA; DİNİ VE DELİLİ ŞAHISLARIN ÖLÇÜSÜ YAP.

UBEYDULLAH ARSLAN

İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.